40 cm deep (Fig. 1). In the SE part of the excavated area, several large, roughly 2.1 m x 1.2 m x 30 cm and 105 x 78 x 30–40 cm stains containing grey sand (Fig. 3) were unearthed in the Stone Age settlement's horizon (in brown sand). Several others were smaller.

Traces of human activity, which are more rarely identified, were unearthed in the SE part of the excavated area where signs of ancient ploughing were discovered on the very top of the layer of brown sand. These were narrow furrows, intersecting fairly regularly at right angles, that had been made by ploughing with a horse and that had filled with charcoally grey sand (Fig. 2). They should be preliminarily dated to the second half of the 1st millennium BC.

203 flint finds manufactured from high quality grey flint were discovered, about 9% of which have been burnt or have cracked due to heat. The bulk of the inventory consisted of various–sized flakes and spalls (177 items, about 87%), blades and blade pieces comprising only about 9.8% (20 items). Two exhausted bipolar cores, three end scrapers, and a fragment of an undetermined artefact were found (Fig. 4). The flint finds date to the Upper Palaeolithic and should be assigned to the Swiderian culture.

About 580 sherds of household pottery were discovered. The absolute majority are small, i.e. about 1–2 cm^2 in size, only tens of larger sherds having been found. Almost all of the sherds are from hand thrown pots (blackware predominating). The walls were 0.6–1.3 cm thick. A concentration of sherds from only one glazed vessel (the interior having a greenish brown glaze) was found in the excavated area. The hand thrown – partly thrown household pottery dates to the 19th – mid–20th century and was assigned to the Skaruliai town horizon.

Eglė Marcinkevičiūtė,
Egidijus Šatavičius

Verbiškių gyvenvietės 1 ir jos aplinkos žvalgomieji tyrimai

Verbiškių akmens amžiaus gyvenvietė 1 yra Vilniaus r., Riešės sen., tarp senojo ir naujojo Molėtų plentų, 840 m į Š nuo kelio Nemenčinė–Maišiagala ir keliuko į Verbiškių kaimą sankryžos, 800 m į V nuo kanalizuotos Žalesos upelio vagos ir durpyno Š pakrantę juosiančio kanalo santakos rytuose, 500 m į PR nuo Žalesos upelio ištakų iš Žaleso ežero, 380 m į Š–ŠR nuo Žaleso ežero ŠR galo, 200 m į PV nuo kanalizuotos Žalesos upės vagos, melioruotos Žalesos pelkės (buvusio ežero) P pakraštyje. Gyvenvietė užima apie 700x250 m dydžio plotą. Jai įkurti pasirinkta buvusio ežero P kranto statoka molinga ir mažai terasuota atšlaitė, iškylanti iki 8–9 m aukščio ir gyvenvietės viduryje sudaranti nedidelę įlanką. Gyvenvietės paviršius apylygis, Š pusė ženkliai nuolaidėja Š kryptimi, o P pusė daug kur nežymiai nuolaidėja P kryptimi. Už kelių šimtų metrų ŠV ir R kryptimis yra nutolusios Verbiškių akmens amžiaus gyvenvietės 2 ir 3. Dar kelios akmens amžiaus gyvenvietės lokalizuotos buvusio ežero Š krante (Miškinių gyvenvietės 1, 2, 3 ir 4).

Verbiškių akmens amžiaus gyvenvietė 1 priskirtina molinių – pusiau durpyninių gyvenviečių tipui. Objekto saugotina teritorija nustatyta pagal iškastų šurfų duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir topografiją.

1990 m. A. Girininko organizuotos žvalgomosios ekspedicijos metu čia išaiškinti 6 archeologiniai objektai, tarp kurių yra ir trys Verbiškių akmens amžiaus gyvenvietės durpyno

P pakraštyje. 1990 m. gruodžio 8 d. šios gyvenvietės jau įtrauktos į Naujai išaiškinamų istorijos ir kultūros paminklų sąrašą. Verbiškių akmens amžiaus gyvenvietėms 1, 2 ir 3 suteikti IP–2184/A, IP–2185/A ir IP–2186/A numeriai. Kaip atskiri archeologiniai objektai jos buvo išskirtos dėl skirtingos jų topografinės padėties bei chronologijos: Verbiškių gyvenvietės 1 ir 2 yra mezolitinės, o Verbiškių 3 – neolitinė. 1994–1996 m. E. Šatavičius vykdė dviejų pirmųjų Verbiškių gyvenviečių žvalgomuosius tyrimus, kurių pagrindinis tikslas buvo nustatyti objektų kultūrinę vertę bei išlikimo laipsnį. Tuokart dviejose skirtingose zonose ištirtas 68 m^2 dydžio plotas. Surasta apie 400 titnago ir akmens radinių bei pavienių kaulinių–raginių radinių (*ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 26–29). Po šių tyrimų nuspręsta visas tris Verbiškių akmens amžiaus gyvenvietes sujungti į vieną, nes tarp jų ženklesnių ribų neatsekta, tikriausiai jų ir nebuvo. 2005 m. žvalgomieji tyrimai (vadovas E. Šatavičius) vykdyti teritorijose į R ir PR nuo gyvenvietės. Ištyrus 30 šurfų (16 m^2), surasta apie 30 titnago radinių, praplėsta Verbiškių gyvenvietės 1 teritorija R kryptimi bei surasta nauja Užuežerės gyvenvietė 1 (*ATL 2005 metais,* V., 2006, p. 384–400).

Gyvenvietės teritorija ženkliai apardyta XX a. vykdytų melioracinių darbų metu, kai buldozeriu buvo nustumdytas ir niveliuotas vietovės paviršius, iškasti drenažo ir atviro tipo kanalai. Kultūrinis sluoksnis bei radiniai stipriai nukentėjo nuo ilgalaikio arimo. 1998–2003 m. dėl KVAD Vilniaus TP kaltės visa gyvenvietės teritorija suskirstyta į atskirus sklypus ir grąžinta buvusiems savininkams, neįrašius jokių paveldosauginių reikalavimų. Todėl centrinėje gyvenvietės dalyje esančių kelių sklypų teritorija buvo nukasta kartu su visu kultūriniu sluoksniu ir radiniais iki 1–1,5 m gylio, šalia nutiestas ir privažiavimo kelias. Dabar čia stovi gyvenamasis namas su garažu ir kito sublokuoto kotedžo pamatai.

2013 m. buvo atliekami žvalgomieji tyrimai dviejų privačių žemės sklypų, esančių beveik centrinėje gyvenvietės teritorijos dalyje ties jos P pakraščiu ir į P nuo jos, abipus nedidelės pažliugusios ir mišku apaugusios lomos (termokarstinės kilmės buvusio ežeriuko). Iš viso privačių žemės sklypų teritorijoje buvo ištirti 22 šurfai ir 2 perkasos (iš viso – 36 m^2). Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad Verbiškių gyvenvietės 1 teritorija turėtų būti praplėsta apie 10 m į P iki pačios lomos žemutinės dalies. Lomos Š pakrantė iš dalies yra užpilta perartu gruntu, o žemiau slūgso įvairūs durpingi – molingi gruntai (1 pav.), kuriuose randama *in situ* slūgsančių pavienių titnago radinių. Kituose čia kastuose šurfuose ir perkasos viršutiniame perartame priemolio – priesmėlio sluoksnyje (2 pav.) surasta pavienių titnago radinių ir vėlyvos apžiestos keramikos šukių.

Dar viena pavienių titnago radinių radimvietė identifikuota pažliugusios lomos (termokarstinės kilmės buvusio ežeriuko) P krante. Čia kelių metrų skersmens plotelyje ištirtos antros perkasos viršutiniame perartame pilko priemolingo dirvožemio sluoksnyje surastas nedidelis kiekis titnago radinių. Ši vietovė ypač stipriai sužalota gretimuose sklypuose įrenginėjant sodybas ir tiesiant kelią.

Iš viso tyrimų metu surasti 27 titnago radiniai: 1 nuskeltinis rėžtukas, 1 nenustatyto dirbinio fragmentas ir smulkios nuoskalos bei kelios skelčių dalys. Radiniai gana smulkūs, jų dydį aiškiai nulėmė titnago žaliavos stygius. Be to, daugelis radinių sulaužyti ilgalaikio arimo metu. Dėl šių priežasčių titnago radinius tipologiškai identifikuoti yra sunku. Beveik visi radiniai slūgsojo pilkame priemolingame arme-

1 pav. Pažliugusios lomos (termokarstinės kilmės ežeriuko) Š pakrantėje tirtame šurfe atidengti limniniai sluoksniai. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 1. The limnic layers unearthed in the test pit excavated on the N edge of the waterlogged depression (a small thermokarst lake).

2 pav. Verbiškių gyvenvietės 1 P pakraštyje ištirta perkasa 1. Akmens amžiaus kultūriniai sluoksniai suardyti ilgalaikio arimo. Vaizdas iš P. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 2. The trench excavated on the S edge of Verbiškės 1 settlement. Stone Age cultural layers destroyed by ploughing over a long period. View from the S.

nyje ir tik 2 radiniai aptikti žemiau buvusiuose gamtiniuose litologiniuose sluoksniuose. Atrodo, kad didžioji dalis titnago radinių datuotini mezolito pabaiga – neolito pradžios laikotarpiu ir skirtini Kundos bei Narvos kultūroms.

Be to, tyrimų metu perartame priemolio sluoksnyje surastas atsitiktinio metalinio dirbinio fragmentas. Tai pusapvalio skerspjūvio vielos gabalas, išlenktas ir smailėjantis sveikojo galo link. Greičiausiai tai geležies amžiaus nedidelės apyrankės ar sagties fragmentas.

The field evaluations at Verbiškės 1 settlement and its vicinity

In 2013, two evaluations were conducted on plots on the grounds of Verbiškės 1 Stone Age settlement (Vilnius district) and its vicinity. The locality has been badly destroyed by ploughing over a long period, various meliorations, and, recently, new houses. During the evaluation, test pits and trenches were excavated in two areas, marked by the incidence of isolated flint finds, that have identified on both sides of a waterlogged thermokarst depression (Figs. 1–2). 27 flint finds, several small sherds of partly thrown clay vessels, and a fragment of a metal artefact were discovered. The flint finds date to the Late Mesolithic – Early Neolithic and were ascribed to the Kunda and Narva cultures. The potsherds date to the 19th – early 20th century, and the metal artefact fragment to the Iron Age.